

Рідкодубська Анна Анатоліївна
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи
Хмельницький національний університет, м.Хмельницький, Україна

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Стаття присвячена теоретичному аналізу наукових підходів до поняття «професійна мобільність». Виокремлені основні підходи до поняття, що обумовлюють актуальність професійної мобільності працівників соціальної сфери. Також проаналізовано сутність професійно-педагогічної мобільності та основні напрями її формування. Розглянуто особливості формування професійної мобільності працівника соціальної сфери та проаналізовано основні етапи її формування.

Ключові слова: професійна мобільність, професійна мобільність працівників соціальної сфери, професійна компетентність, саморозвиток, якості особистості.

Вступ. Розвиток професійної мобільності майбутніх спеціалістів є надзвичайно актуальним напрямом розвитку сучасної педагогічної науки, адже прагнення стати успішним в різних сферах життєдіяльності можна досягнути лише за умови мобільності, динамізму, конструктивності, розвиненого почуття відповідальності в професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років науковцями активно розробляються технології формування професійної мобільності фахівців. Деякі аспекти вивчення професійної мобільності розглядаються у науковцями, вирізняючи їх з-поміж проблем формування професійної компетентності фахівців різного профілю. Особливості формування професійної мобільності в процесі навчання у вищій школі розробляється в працях Є.Іванченко, І.Хом'юк, І.Шпекторенко, О.Яненко та ін.

Водночас, практично відсутні спеціальні дослідження, в яких безпосередньо розглядався б процес формування професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

Метою статті є аналіз проблеми розвитку професійної мобільності працівників соціальної сфери в науковій літературі.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових дослідженнях трактування професійної мобільності є неоднозначним, оскільки:

а) це поняття використовується в різних галузях знань: філософії, соціології, економіці, психології та педагогіці тощо;

б) у різних мовах має неоднозначне тлумачення;

в) залежно від наукового вивчення мобільність поділяють за видами: академічна, еко, культурна, професійна, соціальна, територіальна, трудова.

У великій сучасній педагогічній енциклопедії Є.Рапацевич визначає професійну мобільність як «можливість і здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати вид праці. Професійна мобільність передбачає володіння системою узагальнених професійних способів і умінь ефективно їх використовувати для виконання яких-небудь завдань у суміжних областях виробництва і порівняно легко переходити від однієї діяльності до іншої [1, с.482]. Для України особливе значення має формування професійної мобільності для підготовки ви-

сококваліфікованих працівників соціальної сфери. Воно зумовлене такими чинниками:

- по-перше, становлення фахівця соціальної сфери сучасного українського суспільства відбувається в умовах постійних соціально-економічних криз;
- по-друге, працівник соціальної сфери, як об'єкт модернізації системи вищої освіти повинен мати глибоку фундаментальну підготовку, володіти сучасними інформаційними технологіями, бути конкурентоспроможним, комунікативним, мати високу ефективну професійну підготовку;
- по-третє, спеціаліст повинен володіти таким багажем знань, які забезпечать йому не тільки швидке кар'єрне зростання, але й дадуть можливість вільно орієнтуватися на ринку праці, чітко усвідомлювати професійні обов'язки й права та правильно спілкуватися зі своїми потенційними роботодавцями.

Окрім цього, ринок праці та система вищої освіти функціонують майже незалежно, що дає людині відчуття незахищеності, безперспективності, стає вагомою причиною соціальної дезадаптації. Таким чином професійна мобільність майбутнього працівника соціальної сфери формується в умовах практичної підготовки, що призводить до пошуку шляхів формування професійної мобільності у вищих навчальних закладах.

Ф.Рассказов, розглядаючи процес формування професійної мобільності, наголошує, що «мобільність у педагогічній сфері – це особлива якість особистості, що формується в процесі навчання і виховання та має найважливіший вплив на професіоналізм майбутнього фахівця» [2, с.55].

Аналізуючи поняття «професійна мобільність» Л.Горюнова, робить висновок про те, що його можна розглядати у триплексі, що включає якість особистості (забезпечує внутрішній механізм розвитку людини через сформованість ключових та загальнопрофесійних компетентностей); діяльність людини (детермінована подіями, що змінюють середовище і результатом якої є самореалізація людини в житті та професії); процес перетворення людиною самої себе, а також навколишнього професійного та життєвого середовища [3, с.186].

Професійна мобільність проявляється у творчому характері діяльності, в активному пошуку новаторських підходів та інноваційних технологій, що надає

можливість людині дізнатися більше про інші моделі створення та поширення знань, дозволяє їй розширити мережу своїх контактів та спілкування, розвиває рівень особистої ініціативи та професійної комунікабельності, реалізація яких стає можливою завдяки мобільності.

Аналіз сучасних науково-педагогічних праць доводить існування декількох різних точок зору на поняття професійної мобільності. Так, ряд вчених наголошують на професійній мобільності, як мегапрофесійній якості спеціаліста, що визначає його професійну компетентність, тобто професійна мобільність є складовою професійної компетентності.

Інша група вчених визначає професійну компетентність як беззаперечну умову формування професійної мобільності. Також існує думка про те, що професійна мобільність, як і професійна компетентність – відносно самостійні, хоча взаємообумовлені характеристики спеціаліста.

О.Беспалько, Т.Гордєєва визначають дві доміканти професійної мобільності: з одного боку – професійно-освітні можливості майбутнього кваліфікованого працівника, а з іншого - вимоги, що висуваються до вищого навчального закладу з боку суспільства й ринку праці у швидкості, рівні формування професійної мобільності і якості підготовки професійно мобільного кваліфікованого працівника.

А.Капська, С.Архипова, О.Карпенко у своїх дослідженнях наголошують, що формування професійної мобільності можливе лише на основі формування певних компетенцій фахівця. На перший план дослідники ставлять базові знання з професій, рівень інформаційної компетентності, розуміння соціально-рольової функції фахівця. Окрім вищезазначених, науковцями було виділено здатність працювати у команді, комунікативні та управлінські вміння. Наступними, не менш важливими вміннями, вчені визначають дослідницькі вміння та адаптивність до нових ситуацій.

Професійна мобільність передбачає також високий рівень узагальнених професійних знань, готовність до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання різних завдань в області своєї професії. В умовах швидких змін техніки і технології виробництва професійна мобільність виступає важливим компонентом кваліфікаційної структури майбутнього спеціаліста.

Загалом, професійна мобільність формується за трьома напрямками:

1) освоєння нової сукупності професійних знань у різних сферах професійної праці (в основі даного виду професійної мобільності лежить кон'юнктура на ринку праці);

2) поява інтегрованих професій (наприклад, працівник соціальної сфери, що включає в себе знання таких видів діяльності, як соціальний працівник, педагог, соціолог, психолог, медичний працівник, юрист та ін., що дозволяє йому на базі однієї професії освоювати надалі перераховані види професійних знань як нові професії);

3) освоєння професій, що мають загальнопрофесійний, надспеціальний характер (наприклад, економіст, менеджер, маркетолог, юрист та ін.

У зв'язку із цим змінюється й характер вимог професії до людини. Замість пріоритету спеціальних

знань в освоєнні професії формується пріоритет загальнопрофесійних, міжпрофесійних знань.

Сутність професійно-педагогічної мобільності виражається в готовності особистості до саморозвитку, до самоосвіти й перетворення себе, побудови конструкту свого професійного «Я», готовності в процесі професійної діяльності успішно пристосовуватися до мінливих умов професійно-педагогічного середовища.

О.Дементєва розглядає професійну мобільність як якість особистості, що дозволяє їй бути соціально активною, конкурентоспроможною, професійно компетентною, здатною до саморозвитку й модернізації власної діяльності та зміни видів діяльності [4, с.6];

О.Беспалько як здатність швидко адаптуватися у різних сферах соціально-педагогічної діяльності, що базується на прагненні до самореалізації, самовдосконалення та сформованих ключових компетентностях [5, с.194];

Б.Мещеряков визначає її як здатність і готовність особистості досить швидко й успішно опанувати нову техніку та технологію, набувати знань та умінь, яких бракує, що забезпечує ефективність підготовки до нової професійної діяльності [6, с.24].

Зважаючи на те, що професійно мобільний фахівець соціальної сфери у своїй професійній діяльності спирається на основні положення педагогіки, соціальної роботи, політології, соціології, фізіології, правових дисциплін. У зв'язку з цим особливості формування професійної мобільності фахівця соціальної сфери носять інтегративний характер. Знання, які набуває майбутній спеціаліст у процесі професійної підготовки підвищують рівень загальної культури особистості. Крім того, розвиток загальноінтелектуальних умінь покращують рівень професійної мобільності.

Вчені в більшості виділяють чотири етапи формування професійної мобільності: 1) визначають рівень знань та мотивації до професійної мобільності; 2) набуття обізнаності із даного питання, а також систематизація та узагальнення набутих знань; 3) підвищення рівня професійної мобільності шляхом вдосконалення отриманих знань та умінь, а також розвиток креативності та самостійності у процесі формування професійної мобільності. 4) Оцінка та коригування результатів формування професійної мобільності.

Отже, викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**: що формування професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери – це динамічний, системний педагогічний процес, що характеризується єдністю цілей, інноваційних технологій шляхом упровадження форм і методів навчання, спрямованих на формування особистості, готовності до саморозвитку, самоконструювання та адаптації у змінних умовах професійного середовища в процесі професійної діяльності. Під професійною мобільністю майбутніх працівників соціальної сфери розуміють здатність майбутнього спеціаліста вирішувати широке коло завдань в соціальній галузі, здатність оперативно, швидко опанувати нові спеціальності, бути готовим впоратися з новими професійними функціями, успішно оволодівати новими інноваційними технологіями, знаннями, вміннями і навичками.

Список використаної літератури

1. Педагогика. Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С.Рапацевич.-Мн.: Современное слово, 2005. – 720 с.
2. Рассказов Ф.Д. Современный процесс формирования профессиональной мобильности студентов нефтяного техникума [Электронный ресурс] / Ф.Д.Рассказов, Р.З.Балягова // Современные исследования социальных проблем. – 2011. – Вып.4, Т.8. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/sovremennyyu-protsess-formirovaniya-professionalnoy-mobilnosti-studentov-neftyanogo-tehnikuma>
3. Горюнова Л.В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования в России : дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.08 / Горюнова Лилия Васильевна. – Ростов-на-Дону, 2006. – 337 с.
4. Дементьева О.М. Формирование социально-профессиональной мобильности студентов в учреждениях среднего профессионального образования: автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. пед. наук : специальность 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / О.М.Дементьева. – Москва, 2009. – 22 с.
5. Безпалько О.В. Компоненти професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів Наук часопис Нац пед університету імені М.П.Драгоманова: зб. наук. праць. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип.14, Ч.2 / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова; [редкол. В.П.Андрущенко [та ін.]]. – К.: Вид-во НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2012. – С.15-26
6. Мещеряков Б.Г. Большой психологический словарь / Б.Г.Мещеряков, В.П.Зинченко. – Москва: Прайм-Евроник, 2003. – 672 с.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2016 р.

Редкодубская Анна

кандидат педагогических наук, доцент
кафедра социальной педагогики и социальной работы
Хмельницкий национальный университет, Хмельницкий, Украина

АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ В НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Статья посвящена теоретическому анализу научных подходов к понятию «профессиональная мобильность». Выделены основные подходы к понятию, что обуславливают актуальность профессиональной мобильности работников социальной сферы. Также проанализирована сущность профессионально-педагогической мобильности и основные направления ее формирования. Рассмотрены особенности формирования профессиональной мобильности работника социальной сферы и проанализированы основные этапы ее формирования.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, профессиональная мобильность работников социальной сферы, профессиональная компетентность, саморазвитие, качества личности.

Ridkodubska Anna

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Assistant Professor
Department of Social Pedagogy and Social Work
Khmelnitsky National University, Khmelnytsky, Ukraine

ANALYSIS OF DEVELOPMENT PROBLEM OF PROFESSIONAL MOBILITY OF SOCIAL SPHERE SPECIALISTS IN SCIENTIFIC LITERATURE

The basic approaches to the concept, determine the topicality of professional mobility in social workers have been analysed. The essence of professional and pedagogical mobility is expressed in the willingness of the individual to self-development, to educate themselves and transform themselves, building a construct of your professional self, readiness in the course of their professional activities to successfully adapt to the changing conditions of professional and pedagogical environment. Also the author has examined the nature of vocational and educational mobility and the main directions of its formation. Professional mobility implies a high level of generalized professional knowledge, commitment to operational selection and implementation of optimal ways to perform different tasks in the field of their profession. In the face of rapid changes in technology and production technology professional mobility is an important component in the qualification structure of the future specialist. The author has analysed peculiarities of formation of professional mobility of social workers and the main stages of its formation. The material allows to draw the following conclusions: the formation of professional mobility in future social workers is a dynamic, systemic, educational process that is characterized by unity of purpose, innovative technologies through the introduction of forms and methods of training aimed at personality development, readiness for self-development, semiconstrained and adaptation in a changing environment the professional environment in the course of professional activities.

Key words: professional mobility, professional mobility of social workers, professional competent, self-development, personality.